

Instytucjonalizacja partii politycznych w Polsce

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marek Chmaj, *Ewolucja ustawodawstwa o partiach politycznych w Polsce do 1990 r.*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*” 1994, t. I, 13, s. 181.

- Źródło: Wiesław Skrzydło, *Partie polityczne w systemie przedstawicielskim PRL*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1959, t. 21, s. 31.
- Źródło: Beata Kosowska-Gąstoł, *Prawna instytucjonalizacja partii politycznych na poziomie europejskim*, „Studia Europejskie” 2005, t. 2.
- Źródło: Anna Materska-Sosnowska, *Instytucjonalizacja polskiego systemu partyjnego – wybrane aspekty*, „Studia Politologiczne”, t. 22, s. 81.
- Źródło: Wojciech Sokół, Marek Źmigrodzki, *Instytucjonalizacja Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej. Pomiędzy izolacją a relewancją polityczną*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2000, t. VII, s. 72.

Instytucjonalizacja partii politycznych w Polsce

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

Pierwsze ugrupowania polityczne na ziemiach polskich zaczęły kształtować się pod koniec XIX wieku. Wówczas ziemie polskie znajdowały się pod władzą niedemokratycznych państw, które dokonały rozbioru Polski w końcu XVIII wieku. Początek kształtowania się ugrupowań to równocześnie brak instytucji demokratycznych, które mogłyby zaabsorbować ich aktywność polityczną. Dlatego początkowo w prawodawstwie państw rozbiorczych, ale również w prawodawstwie odrodzonej Rzeczypospolitej nie zostały uwzględnione rozwiązania określające funkcjonowanie partii. Ich rola jednak wzrastała, dlatego doszło również do wprowadzenia do konstytucji i ustaw regulacji związanych z powstawaniem i funkcjonowaniem partii politycznych.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz pojęcie i fazy instytucjonalizacji partii politycznych.

- Ocenisz okoliczności i przyczyny powstawania norm prawnych regulujących działania partii politycznych w Polsce.
- Porównasz system partyjny przed 1989 i po 1989 roku i wskażesz przyczyny zmian.

Przeczytaj

Ujęcie partii politycznych w ramy prawne

Ujęcie [partii politycznych](#) w ramy prawne nastąpiło dopiero w XX wieku. Wcześniejsze wzmianki w powszechnie obowiązujących aktach w odniesieniu do partii politycznych miały charakter odosobniony, a ustawodawca wprowadzał jedynie zakaz działalności stronnictw, tłumacząc taki stan szkodliwością działania organizacji, które miały dzielić opinię publiczną oraz wprowadzały zamieszanie w życiu publicznym. Wolność tworzenia partii politycznych obecnie deklarują ustawy zasadnicze, np. RFN, Hiszpanii, Portugalii, Włoch czy Polski. Ustawa zasadnicza RFN w art. 21 deklaruje, iż „zakładanie partii jest wolne”. Podobnie Konstytucja Hiszpanii w art. 6 głosi, iż „ich tworzenie i działalność są wolne w ramach konstytucji i ustawy”, Konstytucja Portugalii w art. 47 „wolność [zrzeszania się](#) obejmuje prawo do tworzenia i przynależności do stronnictw i partii politycznych” oraz Konstytucja Republiki Włoskiej w art. 49 „wszyscy obywatele mają prawo swobodnego zrzeszania się w partie”. Pluralizm polityczny znalazł się również w artykule 11 Konstytucji RP.

Instytucjonalizacja w Polsce

W Polsce początki prawnej instytucjonalizacji sięgają drugiej połowy XIX wieku. Pierwsze regulacje dotyczące stowarzyszeń, związków zawodowych i partii powstały w prawie zaborców. W zaborze austriackim była to ustawa z 15 listopada 1867 r. O prawie stowarzyszeń (Dz.U. państwa austriackiego Nr 134), w zaborze pruskim kwestię regulowała ustawa z 19 kwietnia 1908 r. o stowarzyszeniach (Dz.U. Rzeszy Niemieckiej, s. 151), w zaborze rosyjskim do najważniejszych aktów określających stan prawny stronnictw należał ukaz z 4/17 marca 1906 r. Przepisy tymczasowe o stowarzyszeniach i związkach (Zwód Prawa Cesarstwa Rosyjskiego, t. I, cz. I., red. 1906 r.) – wcześniejsze regulacje odnosiły się do zakazu działania tego typu organizacji.

Delegaci Polskiej Partii Socjalistycznej na kongres II Międzynarodówki, Londyn 1896. Siedzą od lewej: Ignacy Mościcki, Bolesław Jędrzejowski, Józef Piłsudski, Aleksander Dębski. Stoją: Bolesław Miklaszewski, Witold Jodko-Narkiewicz.

Źródło: domena publiczna.

II RP nie wprowadziła znamiennych uregulowań w tym zakresie, najważniejszym aktem tego okresu jest Rozporządzenie Prezydenta RP z 27 października 1932 r. Prawo o stowarzyszeniach.

W 1944 r. Prawo o stowarzyszeniach z 1932 r. uznane zostało za niemające zastosowania wobec sześciu partii reprezentowanych w KRN. Do partii nie objętych prawem należały: Polska Partia Socjalistyczna, Polskie Stronnictwo Ludowe, Polska Partia Robotnicza, Stronnictwo Ludowe, Stronnictwo Demokratyczne, Stronnictwo Pracy. Podstawą tej decyzji były ustalenia rozmów moskiewskich poprzedzających utworzenie 28 VI 1945 r. Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej z udziałem tych partii. Prezydium KRN złożyło oświadczenie o niecelowości tworzenia dalszych stronnictw. W ten sposób demokratyczny system partyjny przestał istnieć na wiele lat. Takie unormowanie stało się faktem za sprawą okólnika Ministra Administracji Publicznej z 24 stycznia 1946 r. (Dz.Urz. MAP nr 1). Kwestia prawna partii stanowiących podstawę polityczną w KRN aż do 1976 r. regulowana była aktami normatywnymi o charakterze szczegółowym, nierzadko niskiej rangi.

Nowelizacja konstytucji z 10 lutego 1976 r. wprowadzała art. 3 – zapis, który z jednej strony przyznawał partii komunistycznej (PZPR) rolę kierowniczą (w art. 3 określano ją jako rolę „przewodnią”), z drugiej zaś, stwierdzając fakt istnienia ugrupowań sojusznich (satelickich) w postaci ZSL i SD, odmawiał zarazem tym partiom samodzielności i przekreślał jednocześnie zasadę równości. Przepis ten przesądził o tym, iż istotę wzajemnych stosunków PZPR z ZSL i SD ma cechować współdziałanie, a jednocześnie wyznaczał PZPR dominującą pozycję i rolę w ustroju politycznym państwa. Uznanie prawa opozycji politycznej do legalnego działania, nowa ustawa o stowarzyszeniach, demokratyzacja zasad wybierania ciał przedstawicielskich to główne elementy obrad Okrągłego Stołu.

Partie polityczne w Polsce po okresie PRL

Wraz z rodzącą się w Polsce demokracją elity polityczne skierowały uwagę na problem partii politycznych i uregulowania ich stanu prawnego. 28 lipca 1990 roku, po licznych debatach, uchwalono pierwszą w historii III Rzeczypospolitej Polskiej ustawę o partiach politycznych.

Ustawa powstała wskutek kompromisu politycznego oraz obaw byłych opozycjonistów. Uważa się, iż uchwalona ustawa sprostала oczekiwaniom w kwestii ustalenia swobodnych ram prawnych dla [restytucji](#) partii – odtworzenia życia partyjnego. Na ustawę złożyło się tylko 8 artykułów, dzięki czemu miała ona charakter ogólny, co służyło nieraz różnym interpretacjom.

Ustawa z dnia 28 lipca 1990 roku o partiach politycznych (Dz.U. nr 54, poz. 312)

Normowała zasady tworzenia, działalności, finansowania i rozwiązania partii. Zapewniała swobodne tworzenie partii, zgodne z systemem ewidencyjnym. W myśl ustawy w Polsce mogły działać partie zarejestrowane (zgłoszone do ewidencji) oraz niezarejestrowane (niezgłoszone do ewidencji).

Partie niezarejestrowane, mimo braku możliwości uzyskania osobowości prawnej, były organizacjami legalnymi, pozbawionymi jednak niektórych korzyści, np. możliwości otwarcia konta bankowego, zawarcia na własny rachunek umowy najmu lokali itp., co

wpływało negatywnie na ich działalność. Wiele z nich działało lokalnie, nie miało charakteru ogólnopanstwowego. Były one odpowiedzią na funkcjonujący w okresie PRL system partii hegemonicznej, która regulowała działalność i program partii satelickich i nie dopuszczała funkcjonowania opozycji.

W celu uzyskania osobowości prawnej, na podstawie ustawy o partiach politycznych, partia taka musiała być zgłoszona do [ewidencji](#) prowadzonej przez Sąd Wojewódzki w Warszawie. Zgłoszenie – właściwe pod względem formalnym – wystarczało do uzyskania osobowości prawnej. Wydanie poświadczenia zgłoszenia miało jedynie charakter dowodowy, przy czym sąd nie miał podstaw, aby odmówić wydania takiego dokumentu.

W ustawie nie przewidziano trybu postępowania sądu po otrzymaniu zgłoszenia, niejasny okazał się także sposób prowadzenia ewidencji. Ustawodawca nie uznał za stosowne sam uregulować tych kwestii – ale i nie przekazał delegacji dla ich uregulowania rządowi czy ministrowi sprawiedliwości. Po okresie obowiązywania ustawy okazało się, iż w ewidencji Sądu Wojewódzkiego w Warszawie znalazła się znaczna liczba partii, w tym partii słabych oraz organizacji partyjnych, które okazały się fikcyjne. Wymagania formalno-prawne, które partie powinny spełniać, aby uzyskać rejestrację, ustawa określała w dość wąskim zakresie i nie były one trudne do spełnienia.

W myśl art. 4 ust. 2 zgłoszenie powinno zawierać nazwę i siedzibę partii oraz sposób wyłaniania organu upoważnionego do reprezentowania partii przy czynnościach prawnych. Zgłoszenie mogło zawierać także wzór symbolu partii, który wraz z jej nazwą pozostawał pod ochroną prawną przewidzianą dla dóbr osobistych (art. 3).

Wśród dokumentów zgłoszeniowych powinny się znaleźć również imiona, nazwiska i adresy oraz podpisy co najmniej 15 osób mających pełną zdolność do czynności prawnych. Zgłoszenia dokonywały osobiście trzy osoby spośród wymienionych, przyjmując odpowiedzialność za prawdziwość informacji w nim zawartych (art. 4 ust. 3). Art. 4 stwarzał sporo problemów. Nie ma wątpliwości, że partia uzyskiwała, w myśl ustawy z 28 lipca 1990 roku, osobowość prawną wraz z chwilą zgłoszenia do ewidencji z mocy samego prawa.

Przedstawiciele PPPP – Polskiej Partii Przyjaciół Piwa działającej w latach 1990–1993, a założonej przez satyryka Janusza Rewińskiego (na zdjęciu po prawej). Partia ta po wyborach parlamentarnych w 1991 zajmowała 16 miejsc w sejmie.

Źródło: domena publiczna.

Na 74. posiedzeniu sejmu, 29 lutego 1996 roku, przedstawiono dwa projekty ustawy o partiach politycznych.

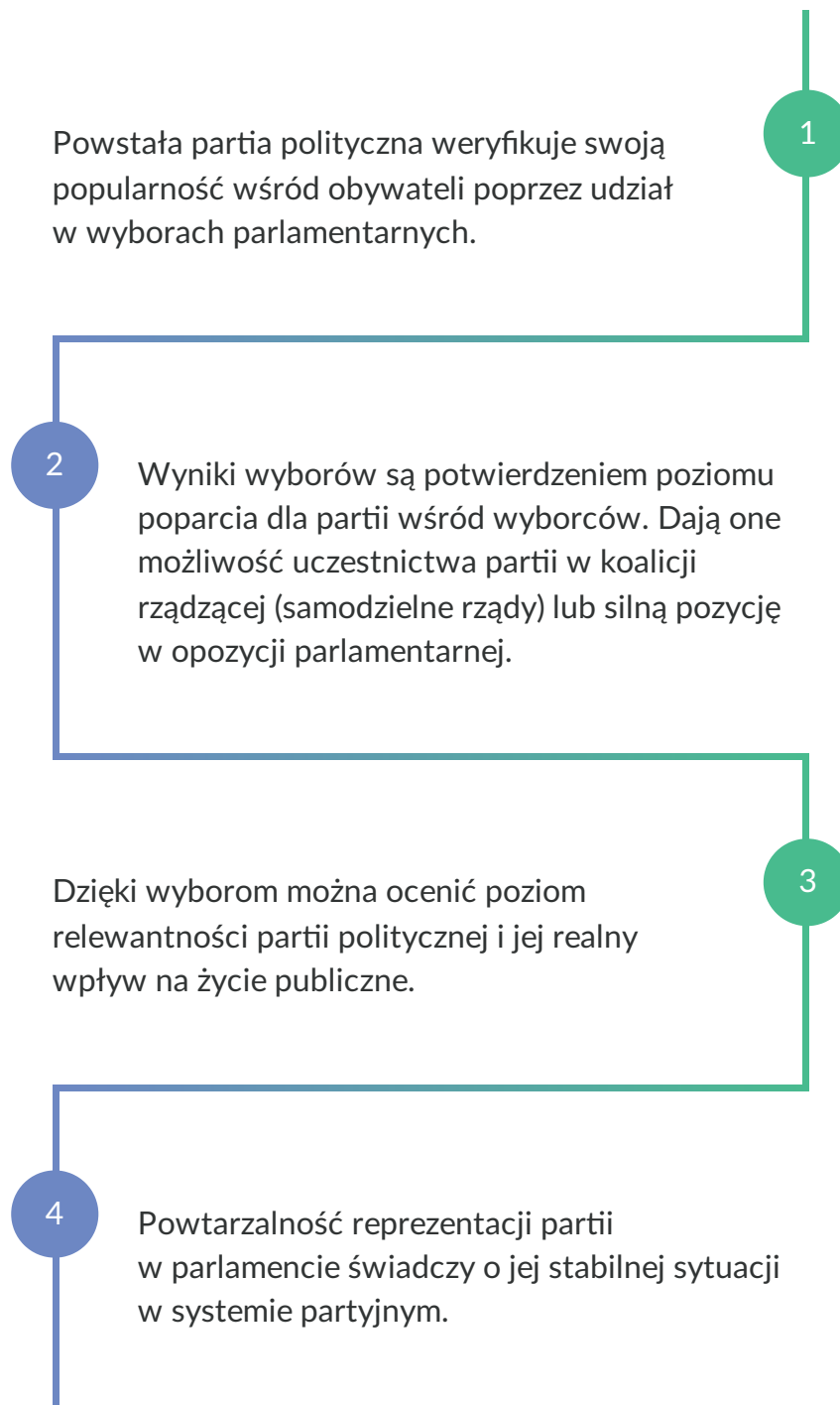
Pierwszy projekt
Był próbą całościowej zmiany ustawy o partiach politycznych, zgłosili go posłowie z Klubu Parlamentarnego Polskiego Stronnictwa Ludowego.
Kolejny projekt
Zakładał jedynie nowelizację obowiązującej ustawy z 1990 roku, został opracowany przez posłów Unii Pracy.

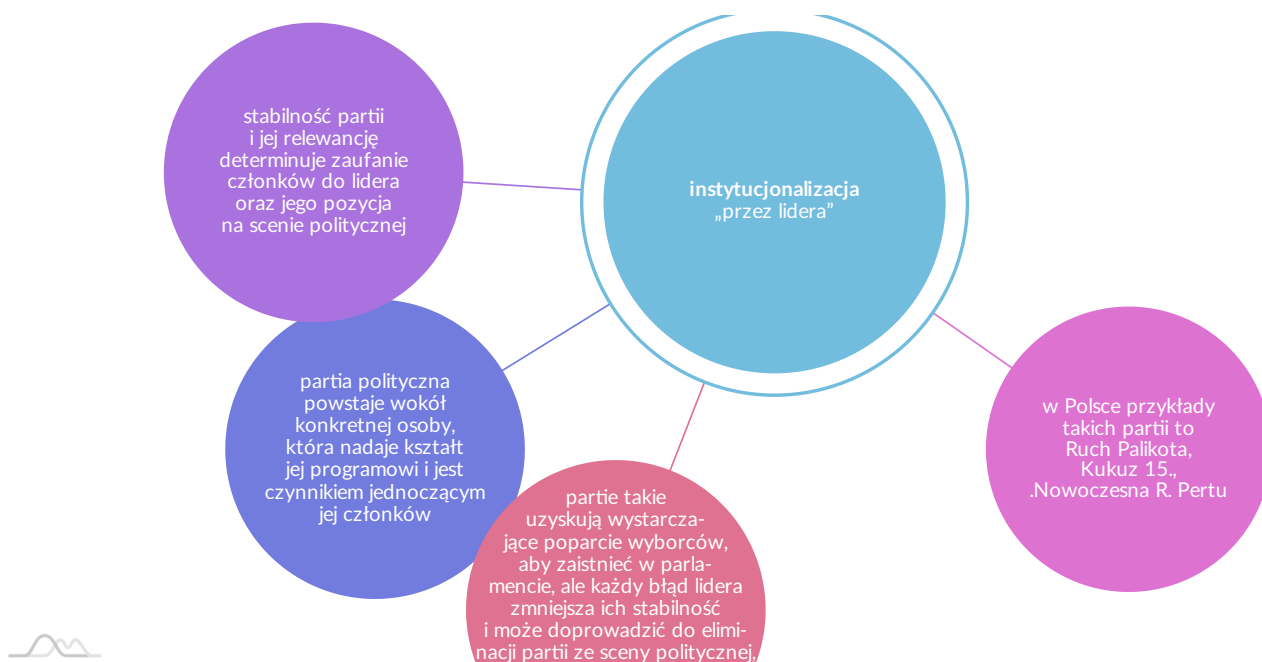
Ostatecznie, po wielu dyskusjach, 27 czerwca 1997 roku Sejm II kadencji uchwalił nową ustawę o partiach politycznych (Dz.U. nr 98, poz. 604). Uważa się, iż ustawa z 1997 r. jest aktem kompleksowo regulującym podstawy tworzenia, funkcjonowania i likwidacji partii politycznych.

Wskaźniki instytucjonalizacji

Instytucjonalizacja partii politycznych prowadzi do zmian w jej strukturach – przedmiotem analizy może być np. zmiana lidera lub przewodniczącego partii. Dla oceny stabilizacji życia politycznego istotna jest reakcja partii na ten proces.

Instytucjonalizacja parlamentarna

Słownik

ewidencja

wykaz, spis dotyczący np. zatrudnienia czy obrotów; ewidencja jest wykazem ilościowym, wartościowym lub asortymentowym

partia polityczna

inaczej stronnictwo (z łac. *pars* – część) – dobrowolna organizacja społeczna o określonym programie politycznym, mająca na celu jego realizację przez zdobycie i sprawowanie władzy lub wywieranie na nią wpływu

restytucja

przywrócenie czemuś dawnego stanu

zrzeczenie

organizacja skupiająca ludzi jednego zawodu lub mających wspólny cel

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i wykonaj ćwiczenie.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PII0241OJ>

Fazy instytucjonalizacji

Celem procesu instytucjonalizacji partii politycznych jest osiągnięcie statusu stabilnego i pełnoprawnego uczestnika gier politycznych zarówno na poziomie wyborczym, jak i parlamentarno-gabinetowym. Zdaniem niektórych teoretyków partii politycznych w procesie tym można wyróżnić trzy fazy – identyfikacji, organizacji i stabilizacji. Ta logicznie oczywista kolejność faz towarzyszy rozwojowi partii politycznych, które na dłużej zamierzają zakorzenić się w systemie. W praktyce politycznej jednak te fazy są wzajemnie ze sobą powiązane.

Faza identyfikacji

W fazie identyfikacji liderzy partii zainteresowani są przede wszystkim wypracowaniem określonej formuły nowej partii politycznej, czyli tożsamości programowej, i wyznaczeniem optymalnego i czytelnego dla potencjalnych wyborców miejsca w spektrum rywalizacji międzypartyjnej (na przykład na osi lewica – prawica). Partia polityczna musi zatem znaleźć optymalne w danych warunkach sposoby legitymizacji.

Faza organizacji

W fazie organizacji liderzy partyjni muszą wykazać się umiejętnościami organizacyjnymi. Chodzi tu o wypracowanie efektywnej struktury organizacyjnej, która zapewni penetrację środowisk wyborczych i skuteczny przepływ informacji, jak również zabezpieczy spójność wewnątrzpartyjną. Jest to zwłaszcza w sytuacji frakcjonalizacji partii politycznej podstawowym warunkiem kontroli liderów nad procesem decyzyjnym. W działalności organizacyjnej istotną rolę odgrywa potencjał majątkowy, czyli finanse i infrastruktura materialna, które są w dyspozycji partii politycznej. W ramach instytucjonalizacji partii politycznych w

fazie organizacji za jeden z najważniejszych wyróżników ich potencjału politycznego tradycyjnie uważano liczbę członków.

Faza stabilizacji

W fazie stabilizacji najważniejszym celem działania partii jest maksymalizacja wyników wyborczych, a następnie, już w parlamencie (w warunkach fragmentaryzacji systemu partyjnego na poziomie parlamentarnym), podjęcie skutecznych negocjacji koalicyjnych zmierzających do wyłonienia koalicji gabinetowej. Próg relewancji mogą osiągnąć jednak nie tylko partie polityczne dysponujące odpowiednim potencjałem koalicyjnym. Ugrupowania o statusie izolowanych politycznie, jeżeli kontrolują w parlamencie znaczący procent mandatów (w sytuacji niestabilnej większości rządzącej lub głosowań kwalifikowaną większością głosów), dysponują tak zwanym potencjałem szantażu politycznego. Empirycznym miernikiem poziomu relewancji partii politycznej jest między innymi ustalenie zakresu partycypacji (uczestnictwa) poszczególnych ugrupowań w gabinetach rządowych oraz określenie zakresu odpowiedzialności politycznej, mierzonego procentem czasu, w jakim dana partia obsadza stanowisko premiera oraz liczbą kierowanych przez siebie resortów.

Instytucjonalizacja jako proces przejścia przez fazy rozwoju

Instytucjonalizacja partii politycznych dzięki przejściu przez trzy kolejne fazy rozwojowe wydaje się warunkiem realizacji głównego motywu działalności tych organizacji politycznych, czyli funkcji rządzenia. Jednak szczególne uwarunkowania polskiej transformacji systemowej, a zwłaszcza kształtowania się systemu partyjnego, sprawiły, że na przykład tak zwane partie postsolidarnościowe znalazły się bezpośrednio w fazie stabilizacji, z pominięciem faz identyfikacji i organizacji. Jak pokazały wyniki pierwszych całkowicie wolnych wyborów parlamentarnych z 27 października 1991 roku, apel wyborczy ugrupowań postsolidarnościowych, nawiązujący do tradycji solidarnościowych i antykomunistycznych resentymentów, trafił do znacznej części wyborców. Jednak już wyniki następnych wyborów z 19 września 1993 roku udowodniły, że wcześniejsze formuły partycypacji politycznej, w obliczu własnych błędów i potencjału przeciwników politycznych, okazały się niewystarczające. Wybory do sejmu II kadencji zakończyły się sukcesem partii określanych (z uwagi na czynnik genetyczny) mianem postkomunistycznych. W pierwszym etapie transformacji, gdy nie mogły brać udziału w przetargach koalicyjnych, położyły one nacisk na

działalność organizacyjną oraz wykreowanie alternatywy programowej. Ugrupowania postsolidarnościowe, a szczególnie centroprawicowe, nie przeszły zarówno fazy identyfikacji, jak i organizacji. Okazało się, że funkcjonowanie przez określony czas w fazie stabilizacji, a w jej ramach próby kolonizacji aparatu państwowego, nie gwarantują stałego miejsca na rynku politycznym. Wyniki wyborów z 21 września 1997 roku udowodniły natomiast, że wyborcy nagradzają wysiłek organizacyjny i kooperacyjne zachowania bliskich sobie ideowo polityków zjednoczonej w 1996 roku, w ramach Akcji Wyborczej Solidarność, znaczącej części centroprawicy. Z kolei po 1997 roku brak wyraźnej identyfikacji programowej tego ugrupowania, mimo sukcesów organizacyjnych i wysokiego poziomu relewancji, nie zagwarantował sukcesu w następnych wyborach. Po przegranej w 2001 roku środowiska centroprawicy i obozu liberalnego stanęły więc po raz kolejny przed wyzwaniami związanymi z procesem instytucjonalizacji nowych ugrupowań.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Scharakteryzuj etapy kształtowania się partii politycznych w Polsce na podstawie wybranego przez siebie ugrupowania.

Sprawdź się

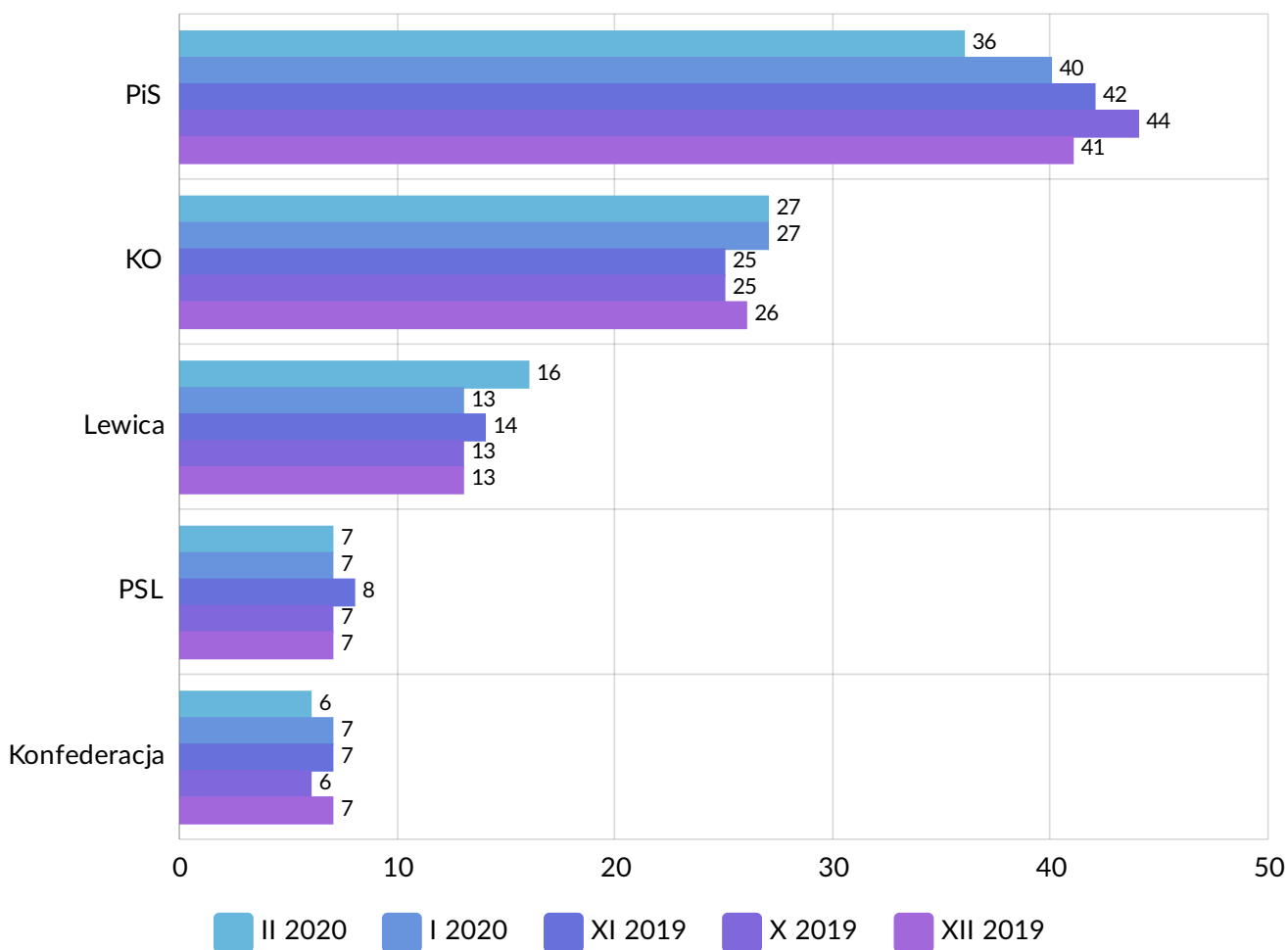
Pokaż ćwiczenia:

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykresem i zastanów się, jakie były przyczyny zmian w wysokości poparcia dla partii politycznych w Polsce w przedstawionym na wykresie czasie.

Uzasadnij spadek poparcia dla partii rządzącej w tym okresie.

Średnie poparcie w poszczególnych miesiącach z uwzględnieniem osób niezdecydowanych (2019–2020) – sondaże do wyborów na rok 2020

Ćwiczenie 1

Na podstawie danych z wykresu uzasadnij spadek poparcia dla partii rządzącej w okresie od października 2019 do lutego 2020.

Sprawdź się

Ćwiczenie 2

Wskaż, kto na 74. posiedzeniu sejmu w 1996 roku przedstawił projekt całościowej zmiany ustawy o partiach politycznych.

- ☐ posłowie Polskiej Partii Robotniczej
- ☐ posłowie Klubu Parlamentarnego PSL
- ☐ posłowie Unii Pracy
- ☐ posłowie Konfederacji Polski Niepodległej

Ćwiczenie 3

Wskaż, co zgodnie z Ustawą o partiach politycznych z 1990 roku powinno zawierać zgłoszenie partii do ewidencji.

☐ adres siedziby partii

☐ zaświadczenia o niekaralności członków partii

☐ nazwa partii

☐ hasło wyborcze partii

☐ wzór symbolu partii

☐ statut partii

☐ imiona, nazwiska i adresy co najmniej 15 osób mających pełną zdolność do czynności prawnych

Ćwiczenie 4

Wskaż, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Ujęcie partii politycznych w ramy prawne nastąpiło w XIX wieku.	☐	☐
Pierwsze regulacje dotyczące stowarzyszeń, związków zawodowych i partii powstały w 1996 roku.	☐	☐
Polska Partia Robotnicza została objęta Prawem o stowarzyszeniach.	☐	☐
Zgodnie z Ustawą o partiach politycznych z 1990 roku w celu uzyskania osobowości prawnej partia musiała być zgłoszona do ewidencji prowadzonej przez Sąd Wojewódzki w Warszawie.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Marek Żmigrodzki, Wojciech Sokół

Instytucjonalizacja Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej. Pomiędzy izolacją a relewancją polityczną

Instytucjonalizacja partii politycznych poprzez przejście przez te trzy kolejne fazy rozwojowe wydaje się być warunkiem ustabilizowania w dłuższej perspektywie czasowej swojej pozycji w systemie politycznym. Jednak szczególne uwarunkowania polskiej transformacji systemowej, a zwłaszcza kształtowania się systemu partyjnego sprawiły, że np. tzw. partie „postsolidarnościowe” znalazły się bezpośrednio w fazie stabilizacji, z pominięciem fazy identyfikacji oraz organizacji. Wyniki pierwszych całkowicie wolnych wyborów parlamentarnych z 27 października 1991 roku udowodniły, że apel wyborczy ugrupowań postsolidarnościowych, nawiązujący do tradycji solidarnościowych i antykomunistycznych resentymentów, trafił do znacznej części wyborców. Jednak już wybory do Sejmu II kadencji zakończyły się sukcesem partii, które w pierwszym etapie transformacji nie mogąc brać udziału w przetargach koalicyjnych położyły nacisk na działalność organizacyjną oraz wykreowanie alternatywy programowej. Przypadkiem udanej instytucjonalizacji na scenie politycznej wydaje się być zatem największe ugrupowanie na lewej stronie sceny politycznej, czyli Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej (SdRP).

Źródło: Wojciech Sokół, Marek Żmigrodzki, *Instytucjonalizacja Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej. Pomiędzy izolacją a relewancją polityczną*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2000, t. VII, s. 72.

Zaznacz prawidłową odpowiedź.

W wyborach do Sejmu II kadencji wygrały partie, które w przetargach koalicyjnych po wyborach 1991 roku osiągnęły największe rezultaty.

Partie postsolidarnościowe wygrały wybory parlamentarne w Polsce w roku 1991, ponieważ odwołały się do haseł antykomunistycznych, a nie dlatego, że miały dobrze zorganizowane struktury i ustabilizowane poparcie.

Wszystkie ugrupowania postsolidarnościowe w Polsce przeszły wszystkie trzy fazy instytucjonalizacji partii.

Najdłużej trwające procesy instytucjonalizacji, które zakończyły się niepowodzeniem, dotyczyły ugrupowań z lewej strony sceny politycznej.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Anna Materska-Sosnowska

Instytucjonalizacja polskiego systemu partyjnego – wybrane aspekty

W drugiej kadencji Sejmu, od nowej ordynacji wyborczej (wprowadzenie progów wyborczych i systemu d'Hondta) można zaobserwować próby konsolidacji sceny partyjnej. W 1993 roku do Sejmu dostali się przedstawiciele zaledwie sześciu ugrupowań. Około 35% głosów oddanych na skłócone i rozproszone ugrupowania prawicowe zostało zmarnowanych – ugrupowania te nie pokonały bariery przewidzianej przez ordynację. Przegrana prawicy, a co ważniejsze, wygrana postkomunistycznych ugrupowań zaledwie kilka lat po upadku poprzedniego reżimu politycznego oraz zmiany reguł wyborczych wymusiły niejako na prawicy próby jednoczenia. Kulminacją tego procesu było powstanie Akcji Wyborczej Solidarność, która wokół związku zawodowego skupiła około 40 ugrupowań o rodowodzie postsolidarnościowym, bardzo różniących się, a wręcz niespójnych programowo i ideologicznie. Dzięki takiemu zabiegowi ugrupowania o korzeniach postsolidarnościowych odebrały ówczesnej koalicji rządzącej władzę. Udało się to pomimo lepszego wyniku wyborczego samego SLD.

Źródło: Anna Materska-Sosnowska, *Instytucjonalizacja polskiego systemu partyjnego – wybrane aspekty*, „*Studia Politolologiczne*”, t. 22, s. 81.

Zaznacz właściwe dokończenia zdania.

Rok 1993, czyli drugie wolne wybory do Sejmu RP...

- ☐ przyczynił się do zjednoczenia ugrupowań prawicowych, które w kolejnych wyborach wystartowały pod szyldem Akcji Wyborczej „Solidarność” i weszły do parlamentu.

☐

rozpoczął konsolidację polskiego systemu partyjnego.

☐

wyeliminował z polskiej sceny politycznej drobne partie prawicowe, które nie przekroczyły progu wyborczego.

☐

doprowadził do rozbicia partii lewicowych, których członkowie, zdobywszy władzę, podzielili się na mniejsze ugrupowania.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Beata Kosowska-Gąstoł

Prawna instytucjonalizacja partii politycznych na poziomie europejskim

Zestawiając czas powstania pierwszych partii politycznych z datami pierwszych regulacji prawnych, których przedmiotem były partie i ich działalność, należy przyznać, że prawo przez długi okres ignorowało partie polityczne. Ich istnienie, działalność i realizowane funkcje traktowane były wyłącznie jako zjawisko o charakterze socjologicznym, ale nie prawnym. Było to spowodowane przekonaniem, że państwo jest czymś trwałym, natomiast partie polityczne walczące o władzę powstają i znikają, aby się przegrupować i zawrzeć nowe sojusze. Partie polityczne dzielą naród zamiast go łączyć i przez to dezorganizują życie polityczne czy wręcz osłabiają państwo. Upowszechnienie prawa wyborczego, wzrost znaczenia parlamentów, a co za tym idzie uczestniczących w wyborach partii zmieniły nastawienie ustrojodawcy do partii politycznych i ich prawnej instytucjonalizacji. Wiek XX, a zwłaszcza okres po II wojnie światowej, przyniósł szereg regulacji mających na celu prawne określenie roli, jaką partię spełniają w systemie politycznym. Jako że najważniejszym miejscem aktywności partii politycznych był – i w zasadzie pozostaje do dziś – parlament, pierwsze regulacje prawne odnośnie do ugrupowań politycznych pojawiły się właśnie w unormowaniach dotyczących wewnętrznej organizacji parlamentu. Tworzone przez partie kluby polityczne brały udział w kształtowaniu porządku obrad, co z czasem znalazło odzwierciedlenie w regulaminach parlamentów. Kolejnym polem aktywności partii była i jest płaszczyzna wyborcza. Również tu rola

partii, aczkolwiek zasadnicza, nie od razu dostrzeżona została przez prawo wyborcze. Współczesne ordynacje doceniają udział partii w procesie organizowania wyborów, chociaż często nie wymieniają ich *expressis verbis*, traktując jako komitety wyborcze czy grupy wyborców.

Źródło: Beata Kosowska-Gąstoł, *Prawna instytucjonalizacja partii politycznych na poziomie europejskim*, „Studia Europejskie” 2005, t. 2.

Zaznacz, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
W XIX wieku, kiedy powstawały pierwsze partie polityczne, nie było uregulowań prawnych określających ramy i możliwości ich działania.	☐	☐
Pierwsze ustawy regulujące organizację i działalność partii politycznych zaczęły powstawać w okresie kształtowania się demokracji parlamentarnych.	☐	☐
Jeszcze w XIX wieku ustawodawcy dostrzegli integrującą społeczeństwo rolę partii politycznych, ale nie potrafili jej sformalizować.	☐	☐
W okresie powstawania systemów wyborczych prawodawcy uznali, że mogą one pominąć w swoich rozwiązaniach partie polityczne, a obywatele będą wybierać swoich przedstawicieli z pominięciem tych ugrupowań.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Wiesław Skrzydło

Partie polityczne w systemie przedstawicielskim PRL

Według Konstytucji PRL Sejm jest najwyższym organem władzy państwowej, jedynym organem przedstawicielskim, reprezentującym suwerenne prawa narodu. Przyjęcie zasady suwerenności ludu pracującego wymaga w konsekwencji powołania odpowiednich instytucji polityczno-ustrojowych, które by gwarantowały pełną realizację tej zasady. Dotyczy to w szczególności takich kwestii, jak ustalenie właściwego trybu zgłaszania kandydatów na członków organów przedstawicielskich w ogóle, a Sejmu przede wszystkim, zasad funkcjonowania tych organów oraz kontroli ze strony wyborców nad działalnością przedstawicieli.

Rozwiązanie tego problemu ułatwia w naszych warunkach w poważnym stopniu istnienie kilku partii politycznych ludu pracującego. Działające aktualnie partie polityczne uznają i wysuwają program budowy socjalizmu, mobilizują społeczeństwo do jego realizacji. Z tego faktu wynika, w pełni uzasadniony postulat uczynienia z organów przedstawicielskich, a w szczególności z Sejmu, terenu działania partii politycznych, reprezentujących istniejące w społeczeństwie ośrodki myśli politycznej, wyrażających opinię publiczną swych środowisk. Postulat ten wynika zresztą z samego charakteru i istoty organów przedstawicielskich. Można bowiem postawić tezę, że rola tych organów, w szczególności Sejmu, jako najwyższego wyraziciela opinii publicznej, zależy w poważnym, jeśli

nie decydującym stopniu, od roli i samodzielności działających w kraju partii politycznych.

Źródło: Wiesław Skrzydło, *Partie polityczne w systemie przedstawicielskim PRL*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1959, t. 21, s. 31.

Rozstrzygnij, czy w okresie PRL-u funkcjonował rywalizacyjny system partyjny. Odpowiedź uzasadnij.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Marek Chmaj

Ewolucja ustawodawstwa o partiach politycznych w Polsce do 1990 r.

Sytuacja prawna partii będących sukcesorami stronnictw reprezentowanych w KRN była – aż do 1976 r. uregulowana jedynie aktami normatywnymi o charakterze szczegółowym, nierzadko niskiej rangi. W zakresie przedmiotowym tych regulacji znalazła się m.in. prawnokarna ochrona mienia i dóbr niematerialnych partii oraz ich funkcjonariuszy, zwolnienia od niektórych obowiązków powszechnych (np. związanych z organizowaniem zgromadzeń, publikacjami), ułatwień w powoływaniu do stałej pracy lub doraźnych czynności – członków partii zatrudnionych w innych jednostkach organizacyjnych, udziału w składzie niektórych ciał kolegialnych (np. w senatach wyższych uczelni) itp. Rysowała się jednocześnie tendencja do prawnego uprzywilejowania hegemonicznej roli PZPR, co zaowocowało przyjęciem przez Sejm 10 II 1976 r. nowelizacji Konstytucji. Przepisy wprowadzone wówczas do Ustawy Zasadniczej charakteryzowały prawnie PZPR jako „przewodnią siłę społeczeństwa w budowie socjalizmu” oraz określiły wzajemne stosunki pomiędzy PZPR, ZSL i SD w ramach FJN. W art. 3, ust. 3 posłużono się nazwami pospolitymi „partia”, „stronnictwa polityczne”, unikając ich zdefiniowania. Wymieniając zaś oba stronnictwa z nazw własnych, dało asumpt do przypuszczeń, że tylko PZPR jest partią, a SD i ZSL są jedynie stronnictwami.

Źródło: Marek Chmaj, *Ewolucja ustawodawstwa o partiach politycznych w Polsce do 1990 r.*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*” 1994, t. I, 13, s. 181.

Uzasadnij hegemoniczną pozycję Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w systemie prawnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Instytucjonalizacja partii politycznych w Polsce

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VII. Rywalizacja o władzę.

Uczeń:

1) przedstawia proces ewolucji instytucjonalnej i ideologicznej partii politycznych; charakteryzuje funkcje partii politycznych.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje pojęcie i fazy instytucjonalizacji partii politycznych;
- ocenia okoliczności i przyczyny kształtowania norm prawnych regulujących działania partii politycznych w Polsce;
- porównuje system partyjny przed 1989 rokiem i po tym roku oraz wskazuje przyczyny zmian.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- mapa myśli;
- puzzle;
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Uczniowie proszeni są o przypomnienie definicji partii politycznej oraz wskazanie, jakie instytucjonalne cechy powinny być zachowane, aby partia polityczna mogła funkcjonować i zdobywać zwolenników. Wykorzystują burzę mózgów, zapisując swoje notatki w postaci mapy myśli.
2. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
3. Wykorzystując mapę myśli, uczniowie wskazują na kolejne fazy instytucjonalizacji partii politycznych. Porównują swoje pomysły z informacjami z audiobooka.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zostają podzieleni na cztery równoliczne grupy. Każda z nich dostaje zadanie prześledzenia powstawania i instytucjonalizacji partii politycznych w kolejnych okresach historycznych: przełom XIX i XX wieku, okres dwudziestolecia międzywojennego, czas PRL i czasy współczesne. Zwracają uwagę na powstanie, organizację i programy ugrupowań oraz ramy prawne (lub ich brak).
2. Następuje zmiana składu zespołów, tak aby w każdym z nich znalazł się przedstawiciel jednej z grup pierwotnych. Uczniowie przekazują sobie zdobyte wcześniej informacje i tworzą chronologiczną notatkę.
3. Notatki każdej z grup są prezentowane na forum klasy, tak aby w razie potrzeby można je było uzupełnić.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie proszeni są, aby ocenili znaczenie norm prawnych określających działania partii politycznych dla ich funkcjonowania. Powinni odwoływać się do konkretnych przykładów partii działających na polskiej scenie politycznej.

2. Wybrana/chętna osoba podsumowuje dyskusję, wypisując na tablicy argumenty za i przeciw.

Praca domowa:

Przedstaw fazy instytucjonalizacji wybranej przez siebie partii politycznej obecnej na polskiej scenie politycznej.

Materiały pomocnicze:

Wojciech Sokół, Marek Żmigrodzki, *Instytucjonalizacja Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej. Pomiędzy izolacją a relewancją polityczną*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2000, t. VII.

Anna Materska-Sosnowska, *Instytucjonalizacja polskiego systemu partyjnego – wybrane aspekty*, „Studia Politologiczne”, t. 22.

Beata Kosowska-Gąstoł, *Prawna instytucjonalizacja partii politycznych na poziomie europejskim*, „Studia Europejskie” 2005, t. 2.

Wiesław Skrzydło, *Partie polityczne w systemie przedstawicielskim PRL*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1959, t. 21.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Może zostać wykorzystane w fazie wstępnej jako podsumowanie burzy mózgów lub w fazie podsumowującej, jako porównanie między teoretycznymi fazami instytucjonalizacji a procesem instytucjonalizacji partii na ziemiach polskich.